

ROBERT FALCONER-TAYLOR
PETER NEVILLE
VAL STRONG
& **SACHA GAUS**

Oog voor honden

Leer emoties en
stemmingen begrijpen
om gedrag te
beïnvloeden

revolutionair
nieuwe
benadering:
EMRA™

Inhoud

Voorwoord

van Sacha Gaus

Inleiding

Wat zijn emoties?

Casussen met de EMRA™-benadering

Casus 1: Angst voor vreemden

Ben, Duitse herder & Max, labrador retriever

Beoordeling van de emotionele toestand

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van versterkende factoren

Hoe beloning werkt in de hersenen en het concept 'frustratie als onderdeel van het behandelplan'

Casus 2: Overprikkeling, happen en kleding kapot-scheuren

Sam, labrador retriever

Beoordeling van de emotionele toestand

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van versterkende factoren

Casus 3: Onzindelijkheid

Mimi, langharige dwergteckel

Observaties

Beoordeling van de emotionele toestand

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van versterkende factoren

Eerdere pogingen tot behandeling

Behandeling

Wordt er aan de behoefte van de hond voldaan?

Resultaten

Casus 4: Rage Syndroom

Bracken, rode cockerspaniël

Dit zijn Bracken en zijn eigenaren

Beoordeling van de emotionele toestand

Evolutie van jachthonden en chemie in het brein bij jachthonden

De geschiedenis van het zogeheten Rage Syndroom

Geen pathologie

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van versterkende factoren

Resultaat

Casus 5: Probleem als hond alleen wordt gelaten

Cassie, middenslagschnauzer

Onderzoek met videobeelden

Observaties tijdens het consult

Mogelijke factoren die aan het probleem bijdragen

Beoordeling van de emotionele toestand

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van versterkende factoren

Wordt er aan de behoefte van de hond voldaan?

Praktische interventies

Behandelplan

Vervolg

Conclusie

Casus 6: Agressief gedrag

Charlie, Schotse herder (Collie)

Geschiedenis van het probleem

Observaties en praktische interventies

Beoordeling van de emotionele toestand, de basisstemming en versterkende factoren

Behandelplan

Resultaat van de behandeling

Het gebruik van EMRA™ in casussen met agressie

Casus 7: in de benen van eigenares bijten tijdens uitlaten

Sammy, jackrussellterrier

Geschiedenis van het probleem

Herkenning algemeen gedrag

Herkenning probleemgedrag

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van de emotionele toestand

Versterkende factoren

Plan van aanpak

Hoe gaat het nu?

Casus 8: dreigend bijten en blaffen

Sisi, Portugese waterhond

Sisi en haar eigenaren

Geschiedenis van het probleem

Herkenning probleemgedrag

Beoordeling van de basisstemming

Beoordeling van de emotionele toestand

Versterkende factoren

Plan van aanpak

Hoe gaat het nu?

Nawoord

van Martin Gaus

Over de auteurs

Referenties en verdere verdieping

Verklarende woordenlijst

Register

Inleiding

Termen die een diagnose lijken, zoals 'dominante agressie', kunnen gemakkelijk leiden tot versimpelde standaardbehandelplannen die geen rekening houden met de emotionele toestand van een hond.

In de afgelopen jaren is in het Centre of Applied Pet Ethology (COAPE, een gedragscentrum voor huisdieren) in Engeland een fundamentele verandering ontstaan in de beoordeling en behandeling van gedragsproblemen bij gezelschapsdieren. Deze benadering was in eerste instantie controversieel, maar bleek zeer doelmatig. De oude etiketten die wereldwijd gebruikt werden en een diagnose leken te beschrijven, zoals 'dominante agressie' en 'verlatingsangst', werden hierdoor opnieuw tegen het licht gehouden. Deze beschrijvingen werden in de loop der jaren in brede kring toegepast, omdat ze vaak heel eenvoudig te snappen waren. Maar zoals iedereen weet is gedrag, of het nu normaal of abnormaal, problematisch of aanvaardbaar is, zelden eenvoudig!

De ouderwetse etiketten die op gedragsproblemen geplakt werden en de pogingen ze op basis hiervan te ordenen, hebben in de gedragstherapie geleid tot standaard-behandelplannen. Ook schreven dierenartsen steeds vaker automatisch medicijnen voor om in de korte tijd van een consult toch met een oplossing te kunnen komen. Die starre en ondoordachte toepassing van deze methodes was gebaseerd op het verzamelen van 'voldoende en noodzakelijke' aanwijzingen om tot de diagnose: 'probleemgedrag' te komen. Dit maakte dat gedragsproblemen bij katten en honden steeds vaker werden gezien als klinische afwijkingen, dat wil zeggen dat werd aangenomen dat gezelschapsdieren met gedragsproblemen ziek waren. Maar de meeste dieren met gedragsproblemen zijn lichamelijk gezond. Gedragsproblemen zijn geen ziekte, ook al vertonen ze soms dezelfde uitingen en symptomen als bepaalde ziektes. Deze standaardbenadering leidde er vaak toe dat men dacht dat het dier voor de rest van zijn leven aan de medicatie moest om zijn **emoties*** in toom te houden en dat

* Als een (vak)term de eerste keer genoemd wordt en in de verklarende woordenlijst van uitleg wordt voorzien, staat dit woord **vet**.

de eigenaren het gedrag permanent onder controle moesten houden, in de hoop dat ze nog veilig en gelukkig met hun dier konden leven.

Het gevolg hiervan was dat gedragsdeskundigen vaak hun uiterste best deden om lichamelijke verklaringen te vinden voor alle gedragsproblemen en ondertussen de wortels van de gedragspsychologie van gezelschapsdieren vergeten waren, en ook hoe ontzettend flexibel katten en honden zijn en hoe goed aangepast aan het leven met de mens. In de zoektocht naar een onderliggende ziekte waarmee het gedragsprobleem verklaard kon worden en voorzien van een etiket, werd in de meeste gevallen de kern van het probleem maar al te vaak over het hoofd gezien. De meeste gedragsproblemen bij huisdieren zijn niet het gevolg van een lichamelijke afwijking van het dier, maar worden veroorzaakt doordat deze dieren het moeilijk vinden om met bepaalde aspecten van het dagelijks leven om te gaan – hetzij met ons, dan wel met soortgenoten. Hun gedrag komt dan niet overeen met wat de eigenaar normaal gedrag vindt. In het zeldzame geval dat een huisdier met gedragsproblemen niet lichamelijk gezond is, zal dat gepaard gaan met andere lichamelijke afwijkingen of gedragsafwijkingen die een neurologische oorzaak hebben, en niet met gedragsproblemen die gekoppeld zijn aan een specifieke context. Het blijft wel heel erg belangrijk om bij gedragsproblemen eerst eventuele medische oorzaken uit te sluiten.

Als docenten en dierenartsen van COAPE weerstaan we de verleiding om eerst te kijken naar die handige 'diagnoses' voor de gedragsproblemen van de dieren die we behandelen. We hebben wel degelijk behoefte aan gedegen kennis over hoe en waarom dieren doen wat ze doen, zowel op fysiologisch gebied als wanneer het gaat over de processen in de hersenen, en we houden ook rekening met de nieuwste publicaties over de invloed van genetische factoren en opgedane ervaringen op gedrag, maar we houden voortdurend voor ogen dat de meeste

Honden kunnen janken of blaffen als ze alleen moeten blijven, maar dit betekent niet per se dat ze lijden aan verlatingsangst.

gezelschapsdieren met gedragsproblemen lichamelijk volkomen gezond zijn! Dat een klein aantal wel afwijkingen vertoont, betekent absoluut niet dat gedragsdeskundigen opgeleid moeten zijn in de diergeneeskunde om ze te kunnen vaststellen; dat blijft de expertise van de dierenarts. Uiteraard kunnen veel gedragsdeskundigen met de nodige ervaring en met behulp van dierenartsen die vertrouwd zijn met dieren die echt klinische afwijkingen vertonen, heel goed de signalen herkennen die kunnen wijzen op afwijkend gedrag door medische oorzaken. Dieren die duidelijk aangeleerd probleemgedrag vertonen, moeten met geduld en deskundige begeleiding leren zich anders te gedragen, en dat meestal in zeer specifieke omstandigheden (Walker e.a. 1997). Ze hebben geen baat bij een misleidende, met vaktermen doorspekte, zogenaamd wetenschappelijke klinische diagnose, een vastliggend recept of een gestandaardiseerd behandelplan voor hun gedrag. Daarmee leren ze niet beter omgaan met de wereld. Dus als je je, net als wij, wilt verzetten tegen de al te simplistische ouderwetse aanpak van probleemgedrag, en als je weigert uit te gaan van het idee dat gezelschapsdieren met gedragsproblemen een lichamelijke afwijking hebben, waar moet je dan wel in geloven? Dat is eigenlijk heel eenvoudig. Wij hebben een nauwkeuriger en meer individuele benadering van probleemgedrag ontwikkeld, toegepast en getoetst, die we nu naar buiten brengen. Deze benadering is gebaseerd op EMRA™ – de drie principes van:

1. Beoordeling van de emotionele toestand van het dier (*Emotional Assessment*) op het moment dat het gedragsprobleem zich voordoet.
2. Beoordeling van de stemming (*Mood State*) van het dier over het algemeen, zijn **basisstemming**.
3. Beoordeling van de **versterkende** (betrachtende, belonende) factoren (*Reinforcement Assessment*), de externe en interne factoren die het probleemgedrag in stand houden, vaak ondanks vele pogingen het te beëindigen.

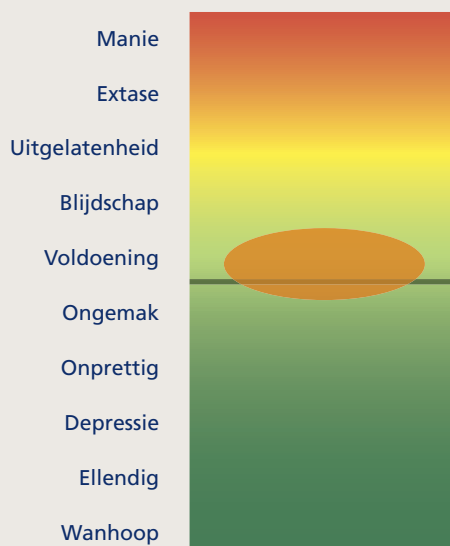
Baknijd is voor de eigenaar misschien probleemgedrag, maar niet voor de hond!

De kern van deze nieuwe benadering is het toegenomen besef dat het dier een individu met emoties is, en het gegeven dat de gedragsdeskundige steeds beter de gevoelens van het dier heeft leren interpreteren. Voor sommigen is dit idee gevaarlijk controversieel en antropomorf, alsof je menselijke eigenschappen aan dieren toekent, en omdat er geen wetenschappelijke technieken zijn om de emotionele toestand van dieren te meten. Toch is het een logische ontwikkeling, gezien de uiterst emotionele aard van alle zoogdieren. Dit vormt eigenlijk de 'kunst' van een goede, empathische gedragsdeskundige, tegenover de dierentrainers die hun cliënten de les lezen over wat het dier 'heeft', dure termen gebruiken om eenvoudige dingen te beschrijven en een standaard- behandelplan bieden.

Deze 'kunst' is wel gebaseerd op harde wetenschap. De fysieke en fysiologische relatie tussen de structuren in de hersenen die de momenten van angst en woede, blijdschap en extase regelen, worden in de psychiatrie bij mensen al jaren aan intensief neurobiologisch onderzoek onderworpen. 'Vooral velen bepaalt de emotionele intelligentie, gelegen in

het oude deel van onze hersenen, waarin impulsief en zeer beïnvloedbaar gedrag wordt aangestuurd, onze hoop op succes als diersoort. Deze wordt dus niet bepaald door onze cognitieve intelligentie, die in onze nieuwere hersendelen ligt en gemakkelijker te meten is, waarmee we bewust kunnen nadenken en reflecteren over de handelingen die we verrichten en die instinctieve emotionele reacties terzijde kunnen schuiven' (Goleman, 1996). Anderen suggereren dat er een fundamentele wisselwerking is tussen deze twee vormen van intelligentie. De kern hiervan is dat we ruimte geven aan onze emoties, maar deze bijsturen met ons denkvermogen. De structuur van het menselijk brein lijkt het echter mogelijk te maken dat emotioneel aangestuurde instinctieve reacties soms op heel natuurlijke wijze voorbijgaan aan cognitieve processen en gecontroleerde reacties. Als er beslissingen nodig zijn en actie moet worden ondernomen, 'weegt gevoel even zwaar, en soms zwaarder, dan het denken. Intelligentie heeft niets in te brengen als emoties de scepter zwaaien', zoals een gerenommeerd neurobioloog schreef (Le Doux, 1998). ■

Figuur 19: beoordeling van de stemming van Bracken na het begin van de behandeling

tijdbommetje omdat hij gefokt is voor een baan die vereist dat hij voortdurend snel reageert en enthousiast is. Misschien had hij wel een uitbarsting gehad als hij langere tijd frustratie had gevoeld, en dat was dan te verwachten geweest. Maar omdat we dit begrepen, hebben we ervoor gezorgd dat dat nooit gebeurt en dat hij nooit zo explosief kan reageren: we hebben zijn lontje er veilig uit getrokken, zodat hij nog lang en gelukkig met zijn twee baasjes kan leven. ■

Casus 5: probleem als hond alleen wordt gelaten

De inzet van een visueel teken, in dit geval een omgekeerde bloempot, om de hond te laten weten dat de eigenaar niet beschikbaar is, kan heel nuttig zijn bij de aanpak van problemen die te maken hebben met niet alleen kunnen zijn.

HOND:

Cassie, middenslagschnauzer

LEEFTIJD:

Acht maanden

GESLACHT:

Teef

PROBLEEM:

Probleemgedrag als hond alleen wordt gelaten

SCHNAUZER: BOERENHOND EN ERFBEWAKER*Oorspronkelijke taak*

Erfbewaker, ongedierteverdelger en veedrijver.

Huidige taak

Gezelschapshond.

Gedragsskenmerken

Vraagt veel beweging; blaft snel; wil graag spelen; terughoudend naar vreemden; tolerant naar kinderen; snelle leerling; geschikt voor hondensport.

De middenslagschnauzer in de praktijk

Dit type is terughoudender dan de *riesenschnauzer* en *dwergschnauzer*. Ze liggen meestal gewoon op hun eigen plek en zijn niet bijzonder alert, terwijl de riesenschnauzer juist alles in de gaten houdt en de dwergschnauzer blafferig is. Ongeveer de helft van de middenslaghonden is angstig voor onweer en vuurwerk.

Ze hebben een groot doorzettings- en uithoudingsvermogen.

Schnauzers zijn erg gehecht aan hun eigenaar, maar de middenslag spant de kroon en is daardoor moeilijk herplaatsbaar. De middenslagschnauzer is niet erg toegankelijk naar onbekenden en slechts een klein percentage begroet onbekenden. De hond is ook niet erg gericht op kinderen.

Mits goed gesocialiseerd is het contact met soortgenoten over het algemeen goed, hoewel hun grote ego wel tot conflicten kan leiden. De middenslag is het meest terughoudend van de drie en hij valt het meeste uit aan de lijn.

Ongeveer 50% van de middenslagschnauzers jaagt op kleine huisdieren en op wild/vogels. Een op de drie gaat achter joggers en voertuigen aan.

Waar de riesenschnauzer zeer territoriumbewust is en onvervaard optreedt tegen onbekenden, is de middenslag wat milder.

Ze kunnen vaak goed alleen zijn, maar vinden het niet echt prettig.

Schnauzers zijn actief en onvermoeibaar en worden onrustig als er te weinig met hen wordt ondernomen.

Alle soorten spel worden gewaardeerd.

Schnauzers kunnen goed leren, maar zijn zeer eigenwijs. Een speeltje wordt door de middenslag als motivatie meer gewaardeerd dan iets lekkers.

Geschikte hondensporten

Behendigheid, *breitensport*, apporteesport, triatlon, *obedience*, *flyball* en speuren.

Veelgehoorde gedragsproblemen bij onvoldoende aandacht voor zijn aanleg/behoefte

Extreem blaffen

Agressie naar soortgenoten

Agressie naar vreemden

Niet alleen kunnen zijn

Een benadering die alle hondentrainers, hondenuitlaten en hondenbaasjes zal aanspreken

Een nieuwe visie op het opvoeden van honden en oplossen van gedragsproblemen. In plaats van de focus te richten op wat wij zien als het probleem, draait het vooral om het begrijpen van de emoties en stemmingen van de individuele hond. Als je ingaat op hun behoeften, kun je ze relaxed en blij maken, waardoor ze minder probleemgedrag ontwikkelen.

In dit boek wordt de aanpak heel praktisch uitgelegd en geïllustreerd met acht casestudies van honden, waarvan twee van Sacha Gaus. Zij schreef ook een voorwoord over de ontwikkeling van hondentraining in Nederland.

Een heel effectieve methode die Groot-Brittannië veroverd heeft en in 2017-2018 wordt geïntroduceerd bij alle Martin Gaus hondenscholen.

Robert Falconer-Taylor is dierenarts en Peter Neville hoogleraar diergedrag, die de eerste kliniek voor psychotherapie voor huisdieren startte. Samen hebben zij deze methode in de praktijk ontwikkeld. Neville geeft in Nederland met Sacha Gaus workshops voor hondentrainers.

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

